

Ekonomi Yönetim Politika

Economics Management Politics

Araştırma Makalesi • Research Article

TÜRKİYE’NİN ORTADOĞU’DAKİ ASKERÎ FAALİYETLERİ VE GÜVENLİK STRATEJİLERİ: 2000 SONRASI DÖNEM ANALİZİ

TURKEY’S MILITARY ACTIVITIES AND SECURITY STRATEGIES IN THE MIDDLE EAST: POST-2000 PERIOD ANALYSIS

Sultan ATEŞ *

Özet: Bu çalışma, Türkiye’nin 2000 sonrası Ortadoğu’daki askeri faaliyetlerini ve güvenlik stratejilerini Suriye, Irak, Libya ve Katar örnekleri üzerinden analiz etmektedir. Araştırmanın temel sorusu, Türkiye’nin bu müdahalelerinde güvenlik kaygılarının mı yoksa jeopolitik nüfuz arayışının mı belirleyici olduğudur. Bu doğrultuda öne sürülen hipotez, Türkiye’nin askeri müdahalelerinin yalnızca sınır güvenliği ve terörle mücadele gibi klasik güvenlik tehditlerine değil, aynı zamanda bölgesel düzlemde stratejik güç projeksiyonuna dayandığı yönündedir. Türkiye’nin sert güç kullanımına dayalı dış politika eğiliminin artması, diplomatik yollarla çözülemeyen kriz alanlarında askeri araçlara yönelme eğilimi ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda Türkiye, söz konusu müdahaleleriyle güvenliğini tahkim etmenin yanı sıra, Ortadoğu’daki etkisini pekiştirmeyi ve bölgesel güç dengesinde etkin bir aktör olmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Askeri Müdahale, Güvenlik Stratejisi, Ortadoğu, Jeopolitik Güç, Dış Politika

Abstract: This study analyzes Turkey’s military interventions and security strategies in the Middle East after 2000, focusing on the cases of Syria, Iraq, Libya, and Qatar. The central research question is whether Turkey’s interventions are primarily driven by security concerns or by a pursuit of regional geopolitical influence. The main hypothesis posits that these interventions are not only responses to conventional security threats such as border protection and counterterrorism, but also reflect a broader strategy of projecting power and asserting regional presence. The literature increasingly emphasizes Turkey’s shift toward hard power instruments, particularly in contexts where diplomatic channels have proven insufficient. Within this framework, Turkey aims not only to safeguard its national security but also to consolidate its regional influence and position itself as a decisive actor in the evolving Middle Eastern power dynamics.

Keywords: Turkey, Military Intervention, Security Strategy, Middle East, Geopolitical Power, Foreign Policy

Giriş

21. yüzyılın başlarından itibaren Türkiye'nin dış politikası ve özellikle de Ortadoğu'daki güvenlik odaklı aktif müdahale stratejilerinin kayda değer bir değişim süreci geçirdiği söylenebilir. Bu değişimle doğrultusunda, Türkiye'nin özellikle ulusal güvenlik ile ilgili kaygıları, etkin bir bölgesel güç olma amacı ve küresel jeopolitik değişimler konularında dış politikalar ürettiği görülmektedir. Bununla birlikte 2000 yılları sonrasında, Arap Baharıyla birlikte Ortadoğu'da patlak vermeye başlayan bölgesel eylemler ve bu eylemler neticesinde ortaya çıkan

* Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ORCID: 0000-0002-0033-4444 sultan.ates3347@gmail.com

Geliş/Received: 4 Haziran 2025

Kabul/Accepted: 30 Haziran 2025

Yayın/Published: 30 Haziran 2025

iç savaşlar Türkiye'nin Ortadoğu'daki askeri-politik stratejilerinin yeniden şekillenmesine sebep olmuştur.

2000'li yılların başından bu yana iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) Türkiye'nin dış politikasında önemli adımlar attığı gözlemlenmektedir. Özellikle Ahmet Davutoğlu tarafından geliştirilen 'Stratejik Derinlik' politikası Türkiye'nin tarihsel ve kültürel bağlarının olduğu komşu bölgelerde etkin ve sürdürülebilir bir dış politika misyonu hedeflenmekteydi (Natil, 2022). Bu çerçevede komşularla sıfır sorun politikası uygulanmaya başlanmış ve Türkiye bölgesel arabulucu rolü üstlenmiştir. Fakat 2011 yılında başlayan Arap Baharı ile Ortadoğu'daki rejim değişiklikleri ve iç savaşlar, Türkiye'nin bölgeye yönelik stratejisini zorunlu olarak değiştirmesine neden olmuştur. Bu süreçte, Türkiye'nin güvenliği ile ilgili sınır aşan tehditlerin varlığı, iç güvenliğe yönelik dış kaynaklı tehdit olgusu ve vekâlet savaşları Türkiye'nin bölgeye yönelik politikasının şekillenmesinde etkin bir rol oynamıştır (Aras & Karakaya Polat, 2019; Öniş & Kutlay, 2020).

Bu döneme baktığımızda, Türkiye'nin NATO ile olan ilişkileri, ABD ile yaşanan PYD/YPG gerginliği ve Rusya ile kurulan taktiksel ittifaklar gibi konular güvenlik politikalarının özünü oluşturmaktadır (Balcı & Aydın, 2021). Ayrıca, Türkiye'nin Ortadoğu'daki gelişmelere sadece diplomatik değil, aynı zamanda askeri eylemlerle de yanıt verme politikası geliştirdiği gözlemlenmektedir (Gürzel & Ersoy, 2022). 2011 sonrası Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik güvenlik stratejilerine baktığımızda, güç unsurlarına dayalı, öngörüyle ve sınır ötesi tehditlere karşı daha yapısal bir yol izlediği söylenebilir. Suriye, Irak, Libya ve Katar'da askeri varlık kurma, operasyonel yetenekleri geliştirme ve diplomatik-askeri denge stratejileri ile Türkiye, bölgesel bir güç olarak askeri gücünü aktif kullanma yoluna gitmiştir (Kardaş, 2021). Bu stratejinin temelinde hem ulusal güvenliği sağlama kaygısı hem de bölgesel düzeyde caydırıcılığı artırma hedefi yatmaktadır (Özcan, 2023). Libya'da enerji, Suriye'de nüfuz sahası, Katar'da diplomatik ittifak, Irak'ta sınır ötesi savunma gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda askeri gücün farklı türlerinin kullanıldığı alanların da Türkiye açısından oldukça önemli olduğu söylenebilir.

Bu çalışmanın sonuç kısmına kadar olan bölümlerinde 2011 yılından sonra Suriye, Irak, Katar ve Libya özelinde Türkiye'nin yürütmüş olduğu askeri-politik stratejilerine yer verilerek Türkiye'nin Ortadoğu'da zamanla değişen konumu irdelenmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin 2000 sonrası Ortadoğu'da gerçekleştirdiği askeri müdahaleleri ve bu müdahalelerin ardında yatan güvenlik stratejilerini analiz etmektir. Bu analiz yapılırken literatür taraması yapılmış ve elde edilen bulgulardan yola çıkılarak değerlendirmeler yapılmıştır. Makale, Türkiye'nin söz konusu dönem içinde neden askeri müdahaleye başvurduğunu, bu müdahalelerin iç ve dış politika dinamikleriyle nasıl ilişkilendiğini ve uzun vadeli güvenlik stratejilerine nasıl hizmet ettiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Sonuç itibariyle Türkiye, askeri güç unsurlarını kullanarak hem bölgesel düzen kuruculuğunda kayda değer bir aktör olma yönünde adımlar atmakta hem de bilinen güvenlik algısını daha da genişleterek çok boyutlu stratejik bir yol izlemektedir. Bu süreç, aynı zamanda Ortadoğu'nun çok kutuplu bölgesel sisteminde Türkiye'nin stratejik ittifaklar ve dinamiklerle hareket etmesini de elzem hale getirmiştir.

1. Suriye Krizi ve Askerî Müdahaleler (2011-2025)

Türkiye ile Suriye arasında yaşanan siyasi ilişkilerin dönüm noktası olarak Adana mutabakatı gösterilmektedir. Koşar tarafından yapılan çalışmada bu mutabakata kadar olan süreç kısaca şöyle özetlenmektedir: 1946 yılında Fransa'nın Suriye üzerindeki manda yönetimini sona erdirmesiyle birlikte bağımsızlığını kazanan Suriye, kısa sürede Türkiye ile karşılıklı güvensizlik ve krizlerin belirdiği bir ilişkiler ağına girmiştir. Bu dönemin başlangıç noktası ise hiç şüphesiz Hatay'ın statüsüne dair yaşanan gerilimler olmuştur. Türkiye'nin 1939'da Hatay'ı topraklarına katması, Suriye tarafından hiçbir zaman tam anlamıyla kabullenilmemiş, bu durum ikili ilişkilerde sürekli bir problem olarak gündemde yer almaya devam etmiştir. Bu dönemde Soğuk Savaş'ın da etkisiyle iki ülke farklı jeopolitik kamplarda konumlanırken, bu ayrışma su kaynaklarının

paylaşımı gibi hayati meselelerde karşılıklı çıkar çatışmalarını daha da derinleştirmiştir. Fırat, Dicle ve Asi nehirleri üzerinde söz sahibi olma çabaları, özellikle 1970'li yıllardan itibaren suyun bir jeopolitik koz olarak kullanılmasına yol açmıştır (Koşar, 2017:3-309). Türkiye'nin GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi) kapsamında nehirler üzerinde gerçekleştirdiği baraj ve sulama projeleri, Suriye'de ciddi kaygılara neden olmuş, Şam yönetimi bu durumu ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit olarak görmüştür. Bu bağlamda, Suriye'nin 1980'li yıllarda PKK'ya açık ya da örtülü destek vermesi, Türkiye açısından yalnızca iç güvenliğe dönük bir tehdit değil, aynı zamanda su politikalarında geri adım attırmak için yürütülen bir baskı aracı olarak değerlendirilmiştir. Ankara, bu desteği doğrudan ulusal bütünlüğe yönelik bir saldırı olarak değerlendirmiştir. 1946'dan 1998'e kadar geçen yarım yüzyıllık süreç, Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkilerin temelinde karşılıklı şüphe, sınır ihtilafları, kaynak paylaşımı ve vekil aktörler üzerinden yürütülen dolaylı çatışmaların belirleyici olduğunu göstermektedir. Tüm bu sorunların gölgesinde, iki ülke arasındaki diplomatik bağlar kimi dönemlerde tamamen kopma noktasına gelmiş; Adana Mutabakatı ise bu uzun ve sancılı sürece kısmen bir yön çizmiş, karşılıklı güvenin yeniden inşasına yönelik bir başlangıç zemini sunmuştur (Koşar, 2017: 3-30).

Türkiye Suriye ilişkisine dair 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş, Türkiye'nin dış ve güvenlik politikasında değişikliklere yol açmıştır. Bu bağlamda Gök'ün ifadesiyle Suriye'de 2011'de patlak veren iç savaş, sadece Esad rejimi ile muhalif gruplar arasındaki siyasi ve ideolojik ayrışmaları değil, aynı zamanda mezhepsel gerilimleri de içinde barındıran karmaşık bir çatışma ortamı yaratmıştır. Ancak bu kriz, yalnızca ülke içi dinamiklerle sınırlı kalmamış; giderek bölgesel ve küresel güçlerin hem doğrudan hem de vekâlet savaşları yoluyla müdahil olduğu bir jeopolitik mücadeleye dönüşmüştür (Gök, 2021: 128). Bu bağlamda Suriye'deki iç savaşa müdahil olan ülkelerden biri olan Türkiye başlangıçta Esad rejimiyle diyalog ve reform çağrısı ekseninde bir dış politika izlerken Esad rejiminin şiddetin dozunu artırması üzerine farklı pozisyonlar aldığı bilinmektedir. Bu durum, Türkiye'nin Suriye'ye yönelik daha müdahaleci ve askeri reflekslerle şekillenen bir politika benimsemesine neden olmuştur.

Türkiye'nin Suriye'ye yönelik ilk kapsamlı askeri müdahalesi 2016 yılında gerçekleştirilen Fırat Kalkanı Harekâtı'dır. Gök, bu operasyonun temel amacının, Türkiye'nin sınır hattında yer alan DAESH kontrolündeki bölgelerin güvenli hâle getirilmesi, sınır illerinin güvenliğinin temin edilmesi, PYD'nin kantonları birleştirme stratejisinin boşa çıkarılması ve mültecilerin geri dönüşüne zemin hazırlayacak güvenli alanların oluşturulması izlenen askeri ve stratejik politikaların temel hedeflerini oluşturduğu yönündedir (Gök, 2019: 104). Bu operasyonla birlikte Türkiye, ilk kez doğrudan kara gücüyle Suriye topraklarına girmiş olduğu görülmektedir (Demir, 2021: 549-550). Köylü çalışmasında, 20 Ocak 2018 tarihinde gerçekleştirilen Zeytin Dalı Harekâtının, PYD'nin kontrolündeki Afrin kantonuna yönelik olarak Türkiye'nin ulusal güvenlik kaygıları çerçevesinde başlatıldığını belirtmektedir. Ayrıca, Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü tarafından harekâtın kamuoyuna sunulan gerekçeleri şu şekilde sıralamaktadır (Köylü, 2018: 80).

- Yaklaşık 10 bin kilometrekarelik bir alanda Özgür Suriye Ordusu'nun (ÖSO) etkinliğinin artırılması hedeflenmiştir.
- PKK'nın Doğu Akdeniz'e ulaşma yönündeki kuşak oluşturma girişimlerinin engellenmesi amaçlanmıştır.
- Türkiye'nin Arap dünyasıyla kara bağlantısının koparılması riskine karşı önleyici tedbir alınması öngörülmüştür.
- Türkiye-Suriye sınır hattında kalıcı güvenliğin sağlanması hedeflenmiştir.
- PYD/PKK unsurlarının Amanoslar üzerinden gerçekleştirdiği sızmaların önlenmesi öncelikli hedeflerden biri olmuştur.

- Terör örgütünün Akdeniz'e açılarak uluslararası bağlantılar kurmasının önüne geçilmek istenmiştir.
- Fırat Kalkanı Harekatı'nın elde ettiği kazanımların korunması ve sürekliliğinin sağlanması esas alınmıştır.
- Tel Rıfat bölgesinin kontrol altına alınarak yerinden edilen sivillerin evlerine dönüşünün önü açılmak istenmiştir.
- ABD'nin terör örgütlerine sağladığı desteğin durdurulması yönünde bir mesaj verilmesi amaçlanmıştır.
- Afrin'in güvenliği hem Türkiye'nin sınır illerinin korunması hem de Fırat Kalkanı bölgesinin devamlılığı açısından stratejik önem taşımaktadır.
- Afrin bölgesinde terör unsurlarının bulunması, Kilis ilinin tamamını ve Hatay'ın büyük bir kısmını doğrudan tehdit altına sokmaktadır.
- Türkiye, Afrin ile Kobani'nin birleşmesini, PYD öncülüğündeki "Kürt koridoru" projesinin kilit adımı olarak görmekte ve bu oluşumu engellemeye çalışmaktadır (Köylü, 2018: 80).

Bu çerçevede Zeytin Dalı Harekatı, yalnızca terörle mücadele değil; aynı zamanda sınır güvenliği, insani dönüşler ve bölgesel jeopolitik denge açısından da çok yönlü stratejik bir operasyon olarak şekillenmiştir. 2019'daki Barış Pınarı Harekatı, Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde bir terör devleti kurulmasını engelleme, sınır güvenliğini sağlama ve demografik yapıyı koruma hedefi doğrultusunda 2019 yılında gerçekleştirdiği kapsamlı bir askeri operasyondur. Harekat, sahada askerî başarılar ve masada diplomatik kazanımlarla hem ABD hem de Rusya'yla imzalanan mutabakatlara zemin hazırlamış; PYD/YPG'nin Akdeniz'e ulaşma planlarını boşa çıkarmıştır. Türkiye, bu operasyonla terörle mücadelede kararlılığını gösterirken, Şanlıurfa ve Mardin gibi sınır illerinin güvenliğini sağlamış ve Suriyeli mültecilerin güvenli bölgelerde yeniden yerleştirilmesine olanak tanımıştır. Askerî, diplomatik, demografik, psikolojik ve tarihî açıdan büyük sonuçlar doğuran Barış Pınarı Harekatı, Türkiye'nin bölgesel ve küresel düzlemde etkinliğini pekiştirmiş ve Millî Mücadele ruhuyla tarihî bağlara sahip topraklarda halkın terör örgütlerinin baskısından kurtarılmasını sağlamıştır (Demir, 2020: 36-42). İdlib meselesi ise Türkiye'nin Rusya ile yürüttüğü diplomatik denge politikalarının askeri karşılığını oluşturmuştur. Rejim güçlerinin ilerleyişine karşı Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), gözlem noktaları kurmuş ve zaman zaman doğrudan çatışmalara girmiştir. Bu süreçte Türkiye, sivillerin Türkiye sınırına yönelmesini engellemek için tampon bölge oluşturmayı hedeflemiştir.

Gök yapmış olduğu çalışmada Türkiye'yi ilgilendiren Suriye merkezli güvenlik sorunlarını şu şekilde sıralamaktadır (2019: 91-103):

- Terör saldırıları
- Akçakale'ye top mermilerinin düşmesi
- Cilvegözü sınır kapısı saldırısı
- Reyhanlı saldırısı
- Kilis'e top mermilerinin düşmesi
- DAESH kaynaklı saldırılar
- Türk uçağının düşürülmesi
- Kobani olayları (6/7 Ekim olayları)
- Şah-Fırat Operasyonu
- Rus Jetinin düşürülmesi

- Fırat Kalkanı Operasyonu
- Göç

Genel olarak bakıldığında, Suriye krizi Türkiye açısından sadece dış politika değil, aynı zamanda iç politika ve ulusal güvenlik meselesi haline gelmiş; askeri müdahaleler bu bağlamda meşrulaştırılmıştır.

2. Irak'ta Türk Askerî Varlığı ve Terörle Mücadele Operasyonları

Irak tarihi, ekonomik ve kültürel ilişkilerinin yanı sıra Türkiye'nin güney sınırlarının güvenliği noktasında oldukça önemli konumdadır (Muslu, 2019: 8). Türkiye'nin, terörle mücadelede birbirini tamamlayan taktik adımları uzun vadeli ve kapsamlı bir strateji doğrultusunda uygulayarak tehdidi kaynağında etkisiz hâle getirmeyi hedeflediği görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin Irak'taki askeri varlığı, büyük ölçüde terörle mücadele ekseninde şekillenmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren Kuzey Irak'ta konuşlanan PKK, Türkiye için sürekli bir güvenlik tehdidi olarak değerlendirilmiş ve bu tehdidin bertaraf edilmesi için çeşitli dönemlerde sınır ötesi operasyonlar gerçekleştirilmiştir (Bacık, 2020). 2000 sonrası dönemde ise bu operasyonlar daha kurumsal ve süreklilik arz edecek biçimde yapılandırılmıştır. Muslu yapmış olduğu araştırmada Irak'ın Türkiye açısından önemini şu başlıklarla ifade etmektedir (2019: 8-11):

- Irak'ın birlik ve bütünlüğü Türkiye için stratejik bir hedeftir: Türkiye, Irak'ın bölünmesinin kendi güney sınırlarında istikrarsızlık ve güvenlik tehdidi doğuracağını öngörmektedir. Irak-İran Savaşı, Saddam rejiminin uygulamaları ve Kuveyt işgali gibi olaylar, Irak'taki her kriz dalgasının doğrudan Türkiye'yi etkilediğini göstermiştir.

- Irak'taki istikrarsızlık Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yükünü artırmıştır: Çatışmalar nedeniyle Türkiye büyük göç dalgalarıyla karşı karşıya kalmış, Körfez Savaşı'nın ülkeye maliyeti 50 milyar doları bulmuştur. Ticari ilişkiler zarar görmüş, savaşlar özellikle Türk firmalarının bölgedeki faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir.

- Kuzey Irak'taki otorite boşluğu terör tehditlerini büyütüştür: PKK, Kandil ve çevresinde güçlenerek Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden bir yapı haline gelmiştir. ABD'nin oluşturduğu uçuşa yasak bölge ve Kürtler arasındaki iç çekişmeler, terör örgütlerine elverişli bir alan sağlamıştır.

- Türkiye, terörle mücadele için Irak'ta askerî varlık oluşturmuştur: Türkiye, PKK ve DEAŞ gibi tehditlere karşı Başika, Erbil, Zaho ve Duhok gibi bölgelerde askeri üsler kurarak, sınır ötesi operasyonlar gerçekleştirmiştir. Bu üsler sayesinde istihbarat elde edilmekte ve operasyonel kapasite artırılmaktadır.

- Türkiye'nin Irak'a müdahale hakkı uluslararası anlaşmalarla güvence altına alınmıştır: 1983 Sınır Güvenliği Anlaşması ve 1984 Güvenlik Protokolü ile Türkiye, Irak'a belirli şartlarda sınır ötesi müdahale hakkı kazanmıştır. Bu çerçevede Türkiye, muhtelif zamanlarda Irak topraklarında terör hedeflerine yönelik sıcak takip ve operasyonlar düzenlemiştir.

Türkiye'nin Irak politikasını şekillendiren temel dinamiklerin, güvenlik, istikrar ve uluslararası hukuk çerçevesinde iç içe geçmiş çok boyutlu stratejik önceliklerden oluştuğu söylenebilir. Bu minvalde Migdalovitz (2022) "Irak: Türk faktörü" isimli çalışmasında Türkiye'nin Irak'a yönelik bir savaşa ilişkin endişelerini kaleme alarak Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasının Türkiye açısından birincil öneme sahip olduğunu; zira Kuzey Irak'ta oluşabilecek bir Kürt devletinin hem bölgenin parçalanmasına hem de Türkiye'deki ayrılıkçı eğilimlerin güçlenmesine neden olabileceği ve bu nedenle Türkiye, Türkmenlerin siyasi temsilini de vurgulayarak Kerkük gibi stratejik bölgelerin Kürt hâkimiyetine geçmesini engellemeye çalıştığı ifade edilmektedir. Ayrıca ekonomik açıdan ise Türkiye, geçmişte Körfez Savaşı nedeniyle uğradığı milyarlarca dolarlık zararın tekrarlanmasından ve ticaretin yeniden

sekteye uğramasından endişeli olduğu ve savaşın tetikleyeceği mülteci akınlarının yeni bir insani kriz yaratmasından kaygı duyduğu ve yine bu doğrultuda sınır içi ve sınır ötesi kamp planlamaları yaptığı ifade edilmiştir (Migdalovitz, 2002).

Türkiye'nin Irak politikasında yukarıda ifade edilen gerekçeler ve endişeler dikkate alındığında çok sayıda operasyon gerçekleşmiş olduğu söylenebilir. Bakıldığında Türk Silahlı kuvvetlerinin 2015 sonrasında yaklaşık olarak 460 operasyonun gerçekleştirdiği görülmektedir (Şahin, 2023: 418). Özellikle 2019 da başlayan ve 2020 sonrasında artan 'Pençe' serisi operasyonları (Pençe-Kaplan, Pençe-Kilit vb.), Metina, Avaşın-Basyan ve Zap bölgelerine yönelik yoğun hava ve kara operasyonlarını içermiştir.

Şahin (2023: 424) 2015-2020 yılları arasında gerçekleştirilen sınır ötesi operasyonların, Türkiye'nin terörle mücadeledeki kararlılığını ve alan hâkimiyetine dayalı stratejisinin etkinliğini açıkça ortaya koyduğunu ve bu dönemde Irak'ın kuzeyine yönelik düzenlenen harekâtların, terör örgütünün özellikle sınır illerinde ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde hissedilen etkisini ciddi biçimde zayıflattığını ifade etmektedir. Ayrıca bu operasyonların en dikkat çekici yönlerinden biri, terör örgütünün lojistik altyapısına ağır darbeler indirilmesi ve Irak sınırı boyunca kurmaya çalıştığı savunma hatları ile yerleşim düzeninin büyük ölçüde ortadan kaldırılmasıdır. Bu gelişmeler neticesinde, örgütün Türkiye içine silah, insan kaynağı ve uyuşturucu sevkiyatı gerçekleştirmesi büyük ölçüde engellenmiş hem insan gücü hem de finansal kaynaklar açısından ciddi kayıplar yaşamasına neden olduğu ifade edilmiştir.

Türkiye'nin Irak'taki askeri faaliyetleri aynı zamanda İran ile olan rekabet ve iş birliği dengesini de etkilemektedir. Her iki ülke de PKK tehdidine karşı benzer önceliklere sahip olmakla birlikte, nüfuz sahası mücadelesinde zaman zaman örtülü gerilimler yaşanmaktadır. Türkiye'nin bu bölgedeki stratejisi, terörle mücadeleyi aşarak, kalıcı askeri varlık ve istihbarat üstünlüğüne dayalı bir güvenlik mimarisi oluşturma çabasına evrilmiştir..

3. Türkiye-Katar Askerî İş Birliği ve Körfez Güvenlik Politikaları

Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan körfez Krizi, Türkiye'nin dış politikasında yeni bir döneme girmesinin ilk işaretlerinden biri olarak gösterilebilir. Körfez krizinin ortaya çıkışının temel nedeni olarak iki neden öne çıkmaktadır; Birinci neden olarak, Irak'ın İran-İrak Savaşı sırasında Kuveyt ve Suudi Arabistan'dan aldığı yüklü borcun, Arap devletlerinin İran'a karşı izlediği savunma stratejisi çerçevesinde bağışlanmasını talep etmesi gösterilebilirken; ikinci neden ise Irak ile Kuveyt arasındaki anlaşmazlıktır (Umar ve Yatmaz, 2019). Gerilimi giderek artıran Körfez Krizi Türkiye'nin Ortadoğu güvenlik stratejilerinde Körfez ülkeleriyle olan ilişkilerini daha belirgin bir hale getirmiştir.

Katar ile geliştirilen askeri iş birliği, Türkiye'nin bölgedeki etkisini artırma stratejisinin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Kınık, yapmış olduğu çalışmada Türkiye ile Katar arasındaki ilişkilerde önemli bir dönüm noktasının, 19 Aralık 2014'te Ankara'da imzalanan "Yüksek Stratejik Komite" kurulmasına ilişkin ortak mutabakat anlaşması olduğunu belirterek, bu Komite sayesinde 2015'ten 2021'e kadar yedi toplantının yapıldığını ve iki ülke arasında turizm, sağlık, kültür, ekonomi, savunma ve enerji gibi birçok alanda yaklaşık 70 anlaşma imzalandığını belirtmektedir. Ayrıca, özellikle askerî ve savunma alanlarındaki iş birliğinin derinleştiği bu süreçte, Türkiye Katar'da Tarık bin Ziyad Askerî Üssü'nü kurmuş; Türk askerleri bu üs aracılığıyla Katar ordusunun eğitimine destek vermeye başlamış ve bölgesel istikrara katkı sağlamayı amaçlayan bir mekanizma oluşturulmuştur (Kınık, 2022: 30-32). Bu üs aynı zamanda, gerektiğinde bölgesel krizlere müdahale kapasitesi açısından da stratejik bir rol üstlenmiştir. Katar Krizi'nin patlak verdiği 2017 yılında Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn ve Mısır'ın Katar'a yönelik ambargo kararı sonrasında Türkiye, Doha hükümetine verdiği güçlü siyasi ve askeri destekle ön plana çıkmıştır. Bu süreçte Türkiye'nin Katar'daki askeri varlığı hem sembolik hem stratejik bir anlam kazanmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Katar'da konuşlanması, sadece Katar'ın savunmasını değil, aynı zamanda Türkiye'nin Körfez güvenlik denkleminde aktif

bir aktör haline gelmesini sağlamıştır (Altunışın ve Martin, 2011). Bu askeri varlık, Körfez bölgesindeki güç dengeleri açısından da kritik bir rol oynamaktadır.

Suudi Arabistan ve BAE'nin artan bölgesel etkisine karşı bir denge unsuru oluşturan Türkiye, Katar üzerinden ekonomik ve diplomatik nüfuzunu pekiştirme yoluna gitmiştir. Katar'daki üs, Türkiye'nin hem enerji güvenliği açısından önemli bir ortağıyla ilişkilerini güvence altına almasına hem de Körfez bölgesinde caydırıcılığını artırmasına olanak tanımıştır. Merdan ve Erdoğan'ın (2021: 455) ortak çalışmasında Katar krizi sürecinde Türkiye ile Bahreyn arasındaki siyasi ilişkilerin oldukça hassas ve kırılabilir bir zeminde ilerlediği belirtilmiş ayrıca Suudi Arabistan öncülüğünde Katar'a yönelik izole etme politikalarına destek veren Bahreyn'in hem bölgesel politikalarda hem de Türkiye ile olan ikili ilişkilerde zaman zaman Türkiye'ye karşı farklı tutumlar sergilediği açıkça görüldüğü ifade edilmiştir. Bu çerçevede, 2017'de patlak veren Katar kriziyle birlikte Türkiye-Bahreyn ilişkilerinde belirgin bir gerileme yaşanmış ve bu durum günümüze dek devam etmiştir (Merdan ve Erdoğan, 2021: 455).

Türk literatüründe, Türkiye'nin Körfez ülkeleriyle geliştirdiği ekonomik, ticari ve diplomatik ilişkilerin yanı sıra güvenlik ve savunma alanındaki stratejik iş birliklerine de büyük önem verdiği vurgulanmaktadır. Özellikle 2014 yılında Katar ile imzalanan Yüksek Stratejik Komite Mutabakatı ve bu kapsamda kurulan Türk askerî üssü, Türkiye'nin Körfez'deki askerî varlığını kalıcı hâle getirerek, bölgesel krizlere müdahale kapasitesini önemli ölçüde artırdığı şeklinde değerlendirilebilir. Bu bağlamda Kuveyt ile yapılan Askerî İş Birliği Çerçeve Anlaşması müzakereleri ve Suudi Arabistan ile savunma sanayii alanındaki iş birliği girişimleri de Türkiye'nin Körfez'de güvenlik iş birliğini çeşitlendirerek bölgedeki ağırlığını artırmaya yönelik politikalarının parçası olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin hem bölge ülkelerinin savunma ihtiyaçlarına katkı sağlamayı hem de Körfez ülkeleriyle kurduğu çok boyutlu ortaklıklar aracılığıyla kendi güvenlik stratejisini güçlendirmeyi hedeflediği açıktır (Türk, 2009: 22-32).

Sonuç olarak, Türkiye-Katar askerî iş birliği, yalnızca iki ülke arasındaki ikili ilişkilerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda Körfez bölgesindeki güvenlik mimarisinin yeniden şekillenmesinde etkili bir unsur hâline gelmektedir. Nitekim bu iş birliği, Türkiye'nin 'girişimci ve insani dış politika' anlayışı çerçevesinde şekillenen yeni güvenlik yaklaşımının somut bir tezahürü olarak değerlendirilmektedir (Bacık, 2020). Öte yandan, Katar'ın Türkiye ile geliştirdiği askerî ilişkiler, ülkenin güvenlik ihtiyaçlarını çeşitlendirmesi ve dış politikada manevra alanını genişletmesi açısından stratejik bir öneme sahiptir (Ulutaş, 2019). Tarık Bin Ziyad Askerî Üssü'nün kurulmasıyla birlikte Türkiye, Körfez'de kalıcı bir askerî varlık elde etmiş; bu durum, sadece ikili ilişkileri değil, aynı zamanda Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) içindeki dengeleri de etkilemiştir. Dolayısıyla bu iş birliği, bölgesel krizlere müdahale kapasitesini artırırken, Türkiye'nin Körfez güvenliğinde yapıcı ve istikrarlaştırıcı bir aktör olarak öne çıkmasına zemin hazırlamıştır.

4. Libya İç Savaşı ve Türkiye'nin Askerî Angajmanı

Bilindiği üzere, 2011 yılında Ortadoğu'da başlayan protesto dalgası, Libya'da 42 yıl iktidarda olan Muammer Kaddafi rejiminin devrilmesine giden sürecin başlangıcı olarak değerlendirilmektedir. Tekir'e (2020) göre, Kaddafi'nin protestoculara yönelik yok etme tehdidinde bulunmasının ardından, Katar merkezli El Cezire televizyonunda yayımlanan şiddet görüntüleri uluslararası kamuoyunda ciddi bir tepki yaratmıştır. Bu gelişmeler üzerine harekete geçen uluslararası toplum, 17 Mart 2011 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen 1973 sayılı Karar ile sivillerin korunması amacıyla Libya hava sahasında uçuşa yasak bölge ilan etmiş ve gerekli tüm önlemlerin alınmasına karar vermiştir. Kararın uygulanmasından ise Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) sorumlu tutulmuştur (Tekir, 2020: 193-194).

Libya'da, 2011 yılında Muammer Kaddafi rejiminin devrilmesiyle birlikte derin bir siyasi ve güvenlik krizi sorunu baş göstermiştir. Ancak Kaddafi'nin devrilmesi Libya'da beklenen

istikrarı getirmemiştir. Aksine ülke farklı kabileler, milis grupları ve siyasi aktörler arasında bölünmüş; ortaya çıkan siyasi boşluk, çeşitli silahlı grupların ve aşiretlerin kendi bölgelerinde kontrolü ele geçirmesine yol açmıştır (Tekir, 2020: 195). Bu süreçte ülke doğu ve batı ekseninde ikiye bölünmüş, Tobruk merkezli Temsilciler Meclisi ile Trablus merkezli Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) arasında iç savaş yaşanmıştır. Söz konusu iç çatışmalarda Türkiye, Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin yanında yer almıştır.

Kiraz'ın (2023) çalışmasında, 2011 Arap Baharı sürecinin başlangıcında Türkiye'nin, Libya'da ideolojik, kültürel ve dini açıdan yakınlık hissettiği aktörlere destek verdiği; demokratik bir hükümetin kurulmasını diplomatik yollarla teşvik ettiği ve bu dönemde daha yumuşak tonlu bir dış politika izlediği ifade edilmektedir. Ayrıca Kiraz'a (2023) göre Türkiye bu dönemde Libya iç savaşına doğrudan askerî müdahalede bulunmaktan kaçınmış; bunun yerine diplomatik ve siyasi yollarla destek sağlamayı tercih etmiştir. Ancak 2019 sonrasında, Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi dışlayan ittifakların ortaya çıkması ve özellikle Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun (EMGF) kurumsallaşmasıyla birlikte, Türkiye'nin Libya politikasında köklü bir değişim yaşandığı belirtilmektedir (Kiraz, 2023: 96-99).

Bu süreçte Türkiye:

- UMH ile deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşması imzalayarak, Doğu Akdeniz'de kendi hak ve çıkarlarını koruma altına almıştır.
- Libya iç savaşına doğrudan müdahil olmuş, askerî danışmanlar, silah sistemleri ve insansız hava araçları (İHA'lar) göndererek UMH'nin sahada güç kazanmasına önemli katkı sağlamıştır.
- Trablus hükümetini destek vererek hem Libya'da hem de Doğu Akdeniz'de stratejik pozisyonunu korumayı amaçlamıştır (Kiraz, 2023: 96-114).

Diğer ülkelerin müdahalelerinden farklı olarak, Türkiye UMH güçlerine açık destek sağlamıştır. Fajarini ve Anam'a (2022) göre, 2019 yılı sonlarında Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Libya'daki çatışmalara yönelik müdahalelerini açıkça ilan etmiş ve bu çerçevede kamuoyuna şu açıklamada bulunmuştur

“Eğer UMH Başbakanı Fayiz es-Serrac Türkiye'den yardım talep ederse, Türkiye bu daveti kabul edecektir. Nitekim UMH'den Türkiye'ye resmî yardım çağrısı ulaşmıştır. Türkiye, 2019 yılında UMH ile imzaladığı Güvenlik ve Askerî İş Birliği Anlaşması uyarınca Trablus hükümetine aktif askeri destek sağlamaya başlamıştır. Erdoğan, Libya'nın Türkiye'yi UMH'ye destek vermeye davet ettiğini ve bu çerçevede iki ülke arasında deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşması ve askerî iş birliği anlaşmaları imzalandığını açıklamıştır. Ayrıca Erdoğan, Türkiye'nin geçmişte de ekonomik ve askerî performansı açısından Libya ile güçlü ilişkiler kurduğunu ve mevcut yönetimin bu ilişkileri sürdürmekte kararlı olduğunu belirtmiştir” (Fajarini ve Anam, 2022: 461-465).

Sonuç olarak, 2011'de Muammer Kaddafi'nin devrilmesinden sonra patlak veren siyasi kargaşa, Libya'yı derin bir siyasi ve güvenlik krizine sürükleyerek ülkeyi rakip gruplara ve milislere bölmüştür. Başlangıçta, Arap Baharı'nın ilk aşamalarında Türkiye'nin, doğrudan askerî müdahaleden bilinçli şekilde kaçındığı; bunun yerine, ideolojik, kültürel ve dinî yakınlık hissettiği aktörlere yönelik diplomatik ve destekleyici bir yaklaşım benimsediği görülmektedir. Ancak, 2019'dan sonra, özellikle EMGF'nin kurulması yoluyla, Doğu Akdeniz'deki Türkiye karşıtı ittifakların kurumsallaşmasıyla büyük ölçüde yönlendirilen önemli bir değişim yaşanmıştır. Buna karşılık, Türkiye, Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile Deniz sınırlandırma ve güvenlik iş birliği anlaşmaları imzalayarak Libya politikasını yeniden kalibre ettiği görülmektedir. Bunun ardından Türkiye, GNA'nın savunmasını güçlendirmek için askeri danışmanlar, silah sistemleri ve İHA'ların konuşlandırılması da dahil olmak üzere açık ve aktif askeri destek sağlamıştır. Fajarini ve Anam'a (2022) göre, Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin (GNA) talebi doğrultusunda Libya'daki çatışmalara müdahale etmeye hazır

olduğunu açıkça ifade etmiş; ayrıca Türkiye'nin Libya ile tarihsel olarak sahip olduğu güçlü ekonomik ve askerî bağları sürdürmesinin önemine dikkat çekmiştir. Bu stratejik yeniden yapılanma, yalnızca Türkiye'nin Libya'daki çatışmalardaki etkisini güvence altına almakla kalmamış, aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki daha geniş kapsamlı jeopolitik çıkarlarını koruma amacını da taşımıştır.

Sonuç

Türkiye'nin 2000'li yıllardan bu yana Ortadoğu'da izlediği güvenlik stratejilerine baktığımızda, bölgesel güvenlik politikalarını yeniden tanımlandığı ve askerî birliklerin önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Ahmet Davutoğlu tarafından geliştirilen "Stratejik Derinlik" doktrini bağlamında başlatılan "komşularla sıfır sorun" politikası, Arap Baharı'nın patlak vermesiyle birlikte değişime uğramış ve Türkiye, sınırı aşan güvenlik tehditlerine karşı politikalarının seyrini müdahaleci bir politika etrafında eyleme dökmeye başlamıştır. Suriye iç savaşıyla birlikte Türkiye, sınır güvenliğini sağlamak ve terör örgütlerinin yayılmasını önlemek amacıyla Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı gibi askerî operasyonlar gerçekleştirmiştir. Bu askerî operasyonlar, Türkiye'nin hem ulusal güvenliğini sağlama hem de sınır ötesi askerî operasyonlarla bölgesel anlamda caydırıcılık sağlama amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Irak'a yönelik askerî operasyonlarda da Türkiye'nin bölgesel güvenlik stratejisi uyguladığı bilinmektedir. Özellikle Kuzey Irak'ta konuşlanan PKK örgütüne yönelik yürütülen Pençe operasyonları, Türkiye'nin sınır ötesi terörle mücadelede kalıcı askerî varlık oluşturmayı hedefleyen bir strateji benimsediğini ortaya koymaktadır. Türkiye, Irak'taki askerî üsleriyle terörle mücadelede askerî gücünü hissettirenken aynı zamanda İran ile bölgesel iş birliği ve rekabet dengesini de gözetmiştir. Türkiye'nin Irak politikasında öne çıkan temel durumlar sınır güvenliği, terör tehdidinin kaynağında bertaraf edilmesi ve bölgesel istikrarın sağlanması şeklinde sıralanabilir.

Bölgenin bir diğer ülkesi olan Katar ile geliştirilen askerî iş birliği, Türkiye'nin Körfez'deki güvenlik politikalarında önemli bir adım olarak gösterilebilir. 2014 yılında imzalanan Yüksek Stratejik Komite Mutabakatı ve Tarık bin Ziyad Askerî Üssü'nün kurulması, Türkiye'nin Körfez güvenlik dengelerinde etkisini artırmasını sağlamıştır. 2017'deki Katar Krizi esnasında Türkiye'nin sunduğu askerî ve siyasi destek, Türkiye'nin bölgedeki etkisini artırmış ve Doha hükümetiyle stratejik bir ortaklık kurulmasına ortam hazırlamıştır. Türkiye'nin Katar'daki askerî varlığı hem iki ülke arasındaki ilişkileri derinleştirmiş hem de Türkiye'nin Körfez'deki caydırıcılığını artırmıştır.

Libya iç savaşında ise Türkiye'nin Ulusal Mutabakat Hükümeti'ne (UMH) sağladığı askerî destek, özellikle Doğu Akdeniz'deki stratejik çıkarların korunmasında oldukça önemli bir etki sağlamıştır. Türkiye'nin Libya'daki askerî varlığı, sadece Trablus hükümetinin varlığını sürdürmesine katkı sağlamakla kalmamış; aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki jeopolitik dengelerin yeniden oluşturulmasına da destek olmuştur. En nihayetinde Türkiye, askerî güç stratejileriyle bölgesel güvenlik nezdinde söz sahibi olmanın yolunu açmış ve bu süreçte çok boyutlu stratejik bir perspektif ortaya koymuştur.

Kaynakça

Altunışık, M. B., & Martin, L. G. (2011). "Making Sense of Turkish Foreign Policy in the Middle East under AKP". *Turkish Studies*, 12(4), 569-587.

Aras, B. (2012). *Turkish Foreign Policy in the Middle East*. In A. Carkoglu & B. Rubin (Eds.), *Routledge handbook of modern Turkey*.

- Aras, B., & Karakaya Polat, R. (2019). *Turkey and the Middle East: New Patterns in Turkish Foreign Policy*. Routledge.
- Aydinli, E. (2010). "Turkey's Foreign Policy Architecture: The Rise of Civilian Power". *Turkish Studies*, 11(3), 381–394.
- Bacık, G. (2020a). "Türkiye'nin Irak Politikası: Terörle Mücadele ve Bölgesel Güç Mücadelesi". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 17(68), 45–67.
- Bacık, G. (2020b). "Turkish Foreign Policy: The 'Humanitarian' Turn and Its Limits". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 22(4), 521–538.
- Balcı, K., & Aydın, M. (2021). "Strategic Partnerships and the Changing Dynamics of Turkish Foreign Policy". *International Affairs*, 97(4), 1123–1139.
- Çevik, S. (2021). "Türkiye'nin Libya Politikası: Güvenlik, Enerji ve Jeopolitik Rekabet". *Ortadoğu Etütleri*, 13(1), 101–125.
- Demir, E. (2020). "Barış Pınarı Harekâtı'nın Türkiye Açısından Önemi ve Sonuçları". *Diplomatik Gözlem Dergisi*, 96, 36–42.
- Demir, E. (2021). "Türkiye'nin Suriye Politikası Bağlamında TSK'nın Suriye'deki Sınır Ötesi Harekâtlarının Nedenleri ve Sonuçları". *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 541–588.
- Fajarini, V. I., & Anam, M. Z. (2022, March). "Turkey Involvement in Libyan Civil War Under the Government of Recep Tayyip Erdogan 2019–2020". In *International Conference on Public Organization (ICONPO 2021)* (pp. 461–472). Atlantis Press.
- Gök, A. (2021). "Suriye ve Libya'da Meydana Gelen Çatışmaların Vekâlet Savaşı Teorisi Kapsamında Karşılaştırılması". *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10(1), 121–150.
- Gök, N. (2019). "Suriye Krizi'nin Türkiye'ye Yansımaları (2011–2017)". *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 77–114.
- Gürzel, A., & Ersoy, M. (2022). "Turkey's Military Reflexes in Middle East Politics". *Turkish Studies*, 23(2), 204–221.
- Kalın, İ. (2011). "Soft Power and Public Diplomacy in Turkey". *Perceptions*, 16(3), 5–23.
- Kardaş, Ş. (2015). "Turkey's Regional Approach in the Post-Arab Spring Era: Challenges and Opportunities". *ORSAM Review of Regional Affairs*, 20, 1–8.
- Kardaş, Ş. (2021). "Military Engagements and Strategic Calculations of Turkey in The Middle East". *Middle East Review of International Affairs*, 25(3), 56–70.
- Kiraz, S. (2023). "The Link Between Libyan Civil War and The Eastern Mediterranean Issue in Turkish Foreign Policy: Balancing The Threat". *Bilig*, 104, 95–122.
- Kımkı, H. (2022). "Türkiye'nin Çok Boyutlu Dış Politikasına Bir Örnek: Türkiye-Katar İlişkilerinin Gelişimi". *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 10(1), 27–46.
- Köylü, M. (2018). "Suriye, PYD/YPG Yapılanması ve Zeytin Dalı Harekâtı". *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 5(11), 70–86.
- Merdan, A. S., & Erdoğan, A. (2021). "Türkiye'nin Körfez Açılımlında Bahreyn". *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(1), 441–465.
- Migdalovitz, C. (2002, October). "Iraq: The Turkish Factor (CRS Report RL31533)". *Congressional Research Service, Library of Congress*.
- Muslu, F. A. T. İ. H. (2019). "Türkiye'nin Askeri Üs Stratejisi ve Irak". *SETA Analiz*, 276, 1–20.
- Natil, I. (2022). "Turkey's Foreign Policy Challenges in the Syrian Crisis". *Irish Studies in International Affairs*. 27(1), 75-84.

- Öniş, Z., & Kutlay, M. (2020). "Turkey's New Vision for the Middle East: A Proactive Regional Policy and Strategic Depth". *Third World Quarterly*, 41(1), 78–95.
- Özpek, B. B., & Yaşar, K. (2018). "The New Turkish Militarism and The Evolution of Civil–Military Relations". *Turkish Studies*, 19(1), 1–22.
- Şahin, M. O. (2023). "Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyinde Yer Alan PKK Unsurlarına Yönelik 2015–2020 Yılları Arasında İcra Ettiği Sınır Ötesi Operasyonlar ve Sınır Güvenliğine Katkısı". *SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 33(2), 405–432.
- Tekir, G. (2020). "Russian-Turkish Involvement in the Civil War in Libya". *Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi*, 3, 190–215.
- Türk, F. (2009). "Adalet ve Kalkınma Partisi İktidarında Türkiye-Körfez Ülkeleri (Suudi Arabistan, Katar ve Kuveyt) İlişkileri". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(2), 21–32.
- Ülgen, S. (2019). Turkey's Military Activism in the Middle East. Carnegie Europe. <https://carnegieeurope.eu/2019/05/16/turkey-s-military-activism-in-middle-east-pub-79184>
- Ulutaş, U. (2019). *Türkiye-Katar İlişkileri ve Bölgesel Stratejik Ortaklık*. SETA Perspektif, 243.
- Umar, Ö. O., & Yatmaz, İ. (2019). "Türkiye'nin Körfez Krizi Sırasında Dış Politikası". *Tarih Yolunda Bir Ömür: Ergün Öz Akçora Armağanı* (Vol. II, pp. xx–xx).
- Yavuz, M. H. (2020). "Turkey's Role in the Syrian Conflict: Militarization and Regional Politics". *Middle East Policy*, 27(1), 70–83.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı / Contribution rate statement of researchers: Birinci yazar /First author: Sultan ATEŞ %100

2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).